

Vol. 6 No. 20

Nobyembre 1-15, 2016 P6.00

Kausaban batok sa Kalikopan

Eugene Jamandron

Nindot kaayo lantawon ang pagsilang sa adlaw nga makapahamudlay sa atong matag adlaw nga mga buluhaton. Ilabina kung maayo ang panahon, adunay lab-as nga hangin, lami ang pagkaon, ug malinawon nga palibot, mas moabtik pa ang kalag ug kasingkasing tungod sa kanindot nga kalikopan nga nipukaw kanato. Kinsa ang dili gusto niining mga gasa sa kahitasan? Tinuod gayod nga usahay makalilisang ang mga balita nga maoy mosagubang sa imong kabuntagon nga makahatag usab og kausaban sa pang-adlaw-adlaw nga buluhaton. Apan kinahanglan magpadayon gihapon kita sa pagkinabuhi. Kinahanglan gihapon natong buhaton ug tiwason ang mga tahas nga gihatag kanato.

Usahay dili gayod malikayan nga hatagan og pagtagad ang mga ginadili nga butang nga maoy moguba sa laraw sa adlaw-adlaw nga kinabuhi. Adunay mga pagsulay nga unta dili maayong hunahunaon apan nagkinahanglan og pagtagad **padayon sa panid 3**

Inalad-Sumaliring nga dalan padayong ayohon

Duha ka bulan pa idugang aron mahuman ang giayo nga kalsada gikan sa Inalad paingon sa Sumaliring kay nadelatar og duha o tulo ka bulan. Mao kini ang pasalig nila ni DPWH Engr. Renee S. Davad ug kontraktor Z M S C D C Project Engineer Renato V. Cababat, Jr. ngadto sa Sangguniang Bayan panahon sa ilang sesyon niadtong Nobyembre 7.

Gipugos na sa Department of Public Works and Highways (DPWH) ang kontraktor nga humanon na ang pag-ayo sa dalan, matud ni Engr. Davad nga niadtong Oktobre 22 pa unta nahuman. Apan tungod sa ulan ug kulang sa mga trabahante nalangan ang trabaho. 40% pa ang nahuman pagmasa gikan sa crossing sa Fatima paingon sa Binaryo. Ikatulo na kini nga kontraktor sa pag-ayo sa dalan diha sa Inalad. Ang kontraktor gikan pa sa Mindanao ug usahay

mouli ang mga trabahante ug dili na mobalik ang uban. Kasamtangang nag-antos ang mga lumulupyo sa Inalad

sa gigubang dalan ug abog kaayo kung ting-init ug lapok usab kaayo kung ting-ululan. Si Haide Nuique, taga

ug Sumaliring ilabi na ang anaa sa daplin sa kalsada. Maabutan pa sa pista ug pasko ang gubang dalan ug makalangay sa nagbiyahe gikan sa Dumaguete paingon sa Bayawan ug pabalik.

Walay estriktong nagtanaaw sa kontraktor ug walay insaktong pakigdugtong ngadto sa DPWH. Busa, bisan wala pa mahuman og semento ang kalsada sa Inalad nagbangag na dayon sa Sumaliring. Adunay mga taho nga gagmayng disgrasya

Inalad, nagmulo, “Makasapot, gihubak na ko, luoy ming naas daplin sa kalsada nagpuyo.”

Ang mga miyembro sa Sangguniang Bayan mihangyo nga kung mahimo humanon na gyud ang pag-ayo sa dalan ug sugyot nila nga tabunan ang mga dagkong bangag nga posibleng maoy hinungdan sa disgrasya kay layo pa ang wala nasemento nga bahin sa kalsada alang sa kaluwasan sa tanan. Nangayo usab og pasaylo ang DPWH.

EDITORIAL**Kinaiyahan
Amumahan**

Ang kausaban sa kinaiyahan kinahanglan nga hagatan na og pagtagad. Kun hisgutan ang lakaw sa panahon, dili na mabanabana kun kanus-a moabot ang ting-init o ting-ulan kay sukwahi naman sa kaniadto. Kaniadto ang mga bulan sa Marso paingon na ngadto sa Abril seguridad nga ting-init kay gani gitawag man kini og kwaresma. Ang ting-ulan usab mao ang mga bulan sa Mayo paingon na ngadto sa Oktubre. Ang mga bulan sa Nobyembre ngadto sa Pebrero ang tingtugnaw nga dunay dala nga ulan apan tingbagyo usab.

Apan kun imo nga susihon, sukwahi na karon ang panahon. Adunay moulan sa panahon sa kwaresma ug init usab kaayo panahon sa ting-ulan unta. Dili kalikayan nga dunay motumaw nga katingala.

Sa tinuurray, kini ang gitawag nga “climate change” o kausaban sa klima o panahon. Dili lamang sa Pilipinas kini nahitabo karon apan sa tibuok kalibutan.

Unsa man ang nakaingon niini? Daghang nga nahimo sa katawhan nga nakaingon niini. Una niini ang pagpasagad. Apan dili pa ulahi ang tanan.

Dinhi sa Siaton, dako kaayo ang matabang sa katawhan aron hinayhinay nga mahiuli ang kinaiyahan. Ang dili pagpasagad og labay sa basura usa ka yanong butang apan dako kini og ikatabang. Ang pagdaub sa mga basura hunonga na. Ang paggamit sa plastic ug ubang mga dili malata nga butang kinahanglan nga menosan na. Kun mahimo dili na. Apan labaw sa tanan ang pagputol sa mga kahoy diha sa nahibilin nga kalasangan hunungon na.

Kini nga mga ginagmay nga butang mahimo diha sa isig usa ka panimalay apan dako kini og ikatabang sa kinaiyahan.

Naa sa mga kamot sa katawhan ang pag-amuma sa kinaiyahan kay sa kinaulahian ang katawhan ra man usab ang mabulahan.

Kinahanglan nga sugdan na kini karon dayon. Lihok, Siatanon, kay alang kini sa kaayuhan sa tanan ilabi na sa umaabot pa nga henerasyon.

Bukhad*Susan Monte de Ramos-Soldwisch***Nganong Moundang sa Rehab
ang Tawo?**

Hisgotan nato ang kapaagihan sa pagpahiuli gikan sa pagkaadik. Nganong moundang man sa rehab ang uban ug nganong dili man molahutay hangtod maayo?

1. Di kaagwanta. Ang unang lakang mao ang “detox” o paglaming. Dinhi makaagi og “hapit mamatay” ang adik kay mawad-an ang iyang lawas sa droga nga iyang naandan, dayon, ang lawas mobati og tumang kalisud. Kon dili kaagwanta ang tawo, mobiya siya sa rehab ug mobalik sa pagkaadik.

2. Nahuman na ang laming. Makaingon ang tawo nga naayo na siya kay wa nay droga sa iyang lawas. Apan magpabilin pa ang pagkaadik nga nagmagikan sa utokan. Wala pa makahibalo ang tawo kon unsa diay ka makagagahum ang utok nga anad sa droga. Wala pa makat-oni sa tawo ang mga lakang, mga pamaagi diin siya mahimong madaugon sa pag-ayad sa droga.

3. Naay mas grabe pa nako. Kon ikomparar sa uban, makaingon ang tawo nga dili grabe ang iyang kahimtang. Mao kini ang paglimod. Ang tanang adik, maayo kaayo molimod sa kamatuoran.

4. Maayo man ang pagmahal sa kaugalingon. Ang mga adik kasagaran nagkulang sa pagrespetar ug pagtagad sa kaugalingon. Kon moundang siya sa rehab, mabati unya niya ang kapakyas: lisud kini nga solbaron. Peligro nga mobalik siya paggamit aron lamang “makalimot” sa kapakyasan. Kon magkanunay siya sa rehab, tudloan siya kon unsaon pagdumala ang mga hunahuna ug pagbati aron dili siya “malumos”. Makakat-on siya kon unsaon pag-atubang ang mga paghagad sa kinabuhi.

5. Nahibalo na ko ani,. Wa ko nagkinahanglan nga tudloan. Ang rehab daghan og nawong, daghan usab og lakang. Kinahanglan nga himuon sa tanang kinabuhi ang nakat-onan sa rehab. Mientras nagabansay pa siya, ginapanalipdan usab siya sa tentasyon nga anaa sa gawas.

-- gikan sa *The Cabin Chiang Mai Rehab Center*

Kitang Lungsuranon

Gimantala sa **KL Publishing**, Siaton, Neg. Or., Philippines,
Contact +63 997-582-9338 www.KitangSiatanon.com
 TIN: 420-321-172-000; Permit number: 13-0450

Publisher

Susan Monte de Ramos- Soldwisch

Editor-in-Chief

Melita “Bing” Aguilar

Copy Editor

Mirzah V. Rodriguez

Tigbalita / ManunulatGrace Arcellana
Eugene JamandronZephania Repollo
Virginia Carriaga

**Ang Kitang
LUNGSURANON**
*padayun nga mopaambit kaninyo sa
 mga panghitabo sa atong lungsod.*

Pabasa

Ang mga inahan nagbasa sa *Kitang Lungsuranon* samtang naghulat sa pagpanggawas sa ilang mga anak sa Sumaliring Elementary School.

Tinuig nga pag-eksamen sa pinakakabos, target sa gobyerno

Sa miaging 100 ka adlaw sa pangatungdanan ni Presidente Rodrigo Duterte, gitutokan sa Department of Health (DOH) ang plano alang sa panglawas sa administrasyon sa mosunod nga unom ka tuig.

Matud ni DOH Kalihim Paulyn Ubial, target sa administrasyong Duterte nga kinahanglan ipaeksamen ang 20 ka milyong pinakakabos nga Pilipino sa tibuok nasod.

Pasabot ni Ubial, nanguna sa listahan ni Presidente Duterte nga mahimong himsog ug makalikay sa sakit ang maong mga kabos.

Ang listahan sa mga pinakakabos nga Pinoy maggikan sa Department of Social Welfare and Development (DSWD).

Gawas niini, target usab sa gobyerno nga makab-ot kini sa mosunod nga 100 ka adlaw isip pinaskohan usab alang sa atong mga kabos nga lungsuranon.

Dugang ni Ubial nga sa pagkakaran, libreng pag-eksamen lamang una ang gitanyag sa DOH alang sa mga kabos.

Matud sa kalihim, kun makita nga adunay sakit ang usa ka kabos, hatagan kini og tambal o abagahon sa gobyerno ang pagpatambal o pagpa-opera kon gikinahanglan. (PIA)

Gisugdan na ang pagpanghatag sa 192 ka sakong bugas nga NFA niadtong Nobyembre 11. Ang tanang Siaton Day Care mao ang makadawat sa maong bugas gikan sa buhatan sa DSWD-Siaton. Si Rosalie A. Paltinca, representante sa MSWD ang naglista sa mga nikuha og bugas humay nga nahimutang diha sa kanhi opisina sa Senior Citizen sa Siaton Bus Terminal.

Kausaban... gikan sa panid 1

ug kasulbaran. Sa kinabuhi sa siyudad, paspas gayud modalagan ang orasan, duol ra ang malantaw, alingasa ang mga sakyanan, nagkadaraiya og kugi ang mga tawo sa palibot aron matapos ang mga tahas. Sukwahi ang kahimtang sa banikanhon. Masayon ra ang mga buluhaton, lonlon nga pagkaon gayod ang anaa sa kapanguhaan, presko ang hangin ug lunhaw ang palibot.

Sa ngadto-ngadto matandi gayod sa usa ka pumapanaw ang kalahian sa duha ka lugar. Ang usa ka manunulat nga gustong mopadayag sa malumong pagbati, tinud-anay gayod ang pagsibya sa maayong balita ngadto sa uban. Naglantaw usab siya kung unsa ang dangatan sa ugma damlag pinaagi sa paggiya, pagsulat o pagmatuto. Apan subo nga pamalandungon nga wala pa makamata ang uban sa unsay dangatan sa kinabuhi tungod sa kahakog sa gahum dinhi sa siyudad o bisan didto sa banikanhon. Ang dakbayan sa Dumaguete naila nga “Motorcycle Capital of the Philippines” tungod kay nagkadaghan na ang motorsiklo ug sakyanan. Apan wala masayod ang uban nga ang aso (puti o itom) nga gipagawas sa sakyanan makadaot sa kinaiyahan. Maong nakatagamtam kita og *climate change* o pag-usab sa panahon sama sa pagkaguba sa *ozone layer* ug *greenhouse gas*. Nagkutkot sa kabukiran ug suba ang uban aron ipadala sa laing dapit o nasod aron makatagamtam og hamugaway nga kahimtang nga hinungdan sa kalisod sa

uban. Wala sila nagsunod sa insaktong lakang nga gipatuman sa nasudnon ug lokal nga kagamhanan. Giabasaran nila ang kinaiyahan.

Makalilisang kaayo ang mga nahitabo didto sa Leyte pag-abot ni Yolanda, ang linog sa Bohol ug sa norte nga bahin sa atong isla sa mga niaging tuig tungod sa pag-abusar sa kinaiyahan. Ang kinaiyahan maoy tinubdan sa kinabuhi busa panalipdan gayod kini pinaagi sa pagsunod sa mga insakto nga lakang. Adunay daghang kampanya o rally batok sa pagkutkot ug nagkalainlaing matang sa pagguba sa kinaiyahan sa mga nilabay nga bulan ug katuigan. Hinaot nga nakapadasig kini sa pundok aron makatabang ug malamdagan ang katawhan.

Sa ngadto-ngadto nga pagbansay-bansay alang sa kausaban sa kinaiyahan taas gayod ang panglantaw sa usa ka yanong pumapanaw ug manunulat mahitungod niining mga kausaban sa kinaiyahan. Pangandoy lamang niya nga ugma damlag, madasigon pa ang pagmata sa buntag, mopukaw pa ang presko nga hangin ug himsog ang palibot inubanan sa pagsidlak sa adlaw nga maoy maghatag og lalom nga panghunahuna ug paglaom sa usag-usa. Hinaot nga ang kinabuhi sa siyudad ug banikanhon makapadayon pagdalit og luwas nga puyanan, masustansiya nga pagkaon ug malinawong pagpuyo alang sa tanan. Hinaot nga dili kita mahadlok!

Midaog sa ikatulong pwesto ang Karatedo Team Siaton Negros Oriental sa Buglasan Festival Karatedo Championship 2016 nga gihimo sa Negros Oriental High School. Ang midaog sa unang pwesto mao ang University of San Jose Recoletos ug ang ikaduha mao ang ASKS Cebu. Ang mga misalmot mao ang USJR Cebu, ASKS Cebu, PKTS Bacolod, LSDKC Cebu, DKA Dumaguete, PKTS Mandaue, DKA Cebu, SKO Cebu, Team Siaton Karatedo, ug EKO Zamboaguita.

Tubag Lungsuranon **Unsay imong ikasugyot sa giayong nasudnong kalsada gikan sa Inalad padulong sa Sumaliring?**

Enero uli ko guba na daan. Uli ko og Septyembre wala pa gihapon mahuman, hangtod pa diay karon. Unsa na man na oy! -- **Mikel Quimosquimos Alcoriza**

Ok ra na ayohon basta paspas pod unta. Kana pod nga sige rag guba wa pa gani kahuman. Looy tawon ang mga kabalayan samot na naay mga bata. Abog kaayo. -- **Saeed Quintao**

Pinasagad og karot, hinay kaayo ang pagtrabaho, ah basta, langan sa biyahe. Ang pangutana dinhi kon nganong giguba og paspas ang dalan nga hinay man ang tulin sa pag-ayo. Wa pa gani nahuman ang parte gikan sa crossing sa *shrine* paingon sa crossing sa Malabuhan gaguba na pod sa unahan. Nganong dili na lang kaha alusayon? Angay giguba sa pikas *lane* ug gaayo pod sa pikas. Wa mi mireklamo sa pag-ayo sa dalan. Among gireklamo ang pamaagi sa pagbuhat sa proyekto. -- **Ylva Grace Haven**

Ikalingawan naman nuan nila og guba. Paspas pangguba kay sa ayo. -- **Joel Radones Kirit**

Hahay, makahubog ang abog diri atbang amo tindahan. Dili na kalas kay hubog daan sa abog. Maayo gani gitambakan usob ang ila ikabkaban amoa atbang sa Jamming kay duha na tawon ang nadisgrasya ato kay walay gibutang suga. -- **Twin Brothers**

Wala na ko nalipay kay akua bata nagkasakit tungod ana. -- **Ian Argie Egerra Olivar**

Diri sa Norway kausa ra ayohon ang kalsada, kanang direktang solid para wa nay usob-usob. Diha dili kaayo lig-on para dali rang maguba. Mao na ang kamatuoran dihas ato. -- **Lilet Kristiansen**

Sagdi ra na, giayo bitaw. Ug maguba magsigeg yawyaw. Ug ayohon sige ra gihapon mog yawyaw. -- **Francisco Kinol**

Unta to, metro por metro *o portion by portion* ang plano sa pagguba ug paghuman kay morag layolayo pod baya. Kaniadto mga 30 anyos dagway, kadtong aspalto pa na, dili man diretso ang guba. Apan naa na man na, bason unta naa nay gasunod og daro ug patag. Naa poy *batching site* nga tigbubu og semento. Pero sa tanan, mapasalamaton gihapon ko nga ang atong buhis galihok, wala gibulsa. -- **Luc Gadingan Dela Cruz**

Mahimong mohangyo sa buhatan ni Mayor Fritz ug sa DPWH, nga unahan ang mga pampublikong dalan ug *highway* ilabi na ang dalan paingon sa Inalad paingon sa Malabuhan, Albiga hangtod sa Agbagacay, dayon Lagtanong. Putol-putol ang dalan. Manghinaut ko nga mahuman na intawon kay kining mga lugaraha adunay puruhan nga makadalag abut pinaagi sa turismo samtang ang mga lumulupyo makaprodukto gikan sa panguma ug panagat. Panalanginan sa Dios ang mga Siatanon. -- **Nathan Gajilomo**

Para nako atinahan unta na nila og bubu og tubig. Usa pa, ang trapik diha problema kay wala may magbantay inigkagabii ilabi na 6-8 pm kay *rush hour*. -- **Glenn Abendanio**

Pwede comment, 1. Igsaktong badyet basi sa *estimate* o banabana. Ug kompleto na tanan usa magsugod sa pagguba sa dalan. 2. Sa igsaktong pagplano sa *traffic* ug pagguba sa highway, angay ulhos-ulhos ang pagguba, pananglitan, gub-on ang katunga sa dalan nga 100 o 200 metros ug ang katunga dili usa hilabtan kondili mahuman ang pikas nga giguba para makaagi ang motorist. Naay igsaktong pahimangno o *warning device* alang sa kaluwas sa motorista. -- **Gino Ben Rapada Uap**

Congratulations sa Siaton National High School Football team, ang kampiyon sa *football* sa Palarong NegOr 2016. Midaog sila sa ilang bangga sa Negros Oriental High School. (Hulagway ni Lolita Avila Tuballa Rivera, magtutudlo sa SNHS)